

Hij eet zich een appel.

Een inventarisatie van het gebruik van reflexieve anaforen
door kinderen in Zuid-Limburg.

Elena Sara Eveline Hermens (3472930)

27 juni 2012

Eindwerkstuk Bachelor Taalwetenschap, Universiteit van Utrecht

Prof. Dr. P.H.A. Coopmans

INHOUD

0. Abstract	1
1. Inleiding	2
1.1 Limburgse dialecten	2
1.1.1 Herkomst en status	2
1.1.2 Gebruik	2
1.2 Meertaligheid in Zuid-Limburg	3
1.3 Reflexieve anaforen	4
1.3.1 Reflexieve anaforen in het Nederlands	4
1.3.2 Reflexieve anafoor in het Zuid-Limburgs Nederlands	5
1.4 Interpretatie van het verschijnsel	7
1.5 Onderzoeksvraag en hypothese	8
2. Methoden	9
2.1 Participanten	9
2.1.1 Profiel	9
2.1.2 Enquête	9
2.2 Spontane spraak (A)	10
2.2.1 Procedure	10
2.2.2 Dataverwerking	11
2.3 Experimenten (B)	11
2.3.1 Deel I: plaatjes beschrijven aan een handpop	12
2.3.2 Deel II: preferentie	13
2.3.3 Deel III: betekenistest	14
3. Resultaten	16
3.1 Spontane spraak	16
3.2 Experimenten	17
3.2.1 Deel I: plaatjes beschrijven aan een handpop	17
3.2.2 Deel II: preferentie testen	17
4. Conclusie	18
5. Discussie	20
6. Bibliografie	22

BIJLAGEN

1. Participanten volgens enquête onder ouders	
2. Selectie uit de CLAN-transcripties	
3. Afbeeldingen bij experimenten	
A. Afbeeldingen bij experiment BI	
B. Afbeeldingen bij experiment BII	
4. Conversaties volgend uit experiment BIII	
5. Antwoorden experimenten	
A. Antwoorden experiment BI	
B. Antwoorden experiment BII	

0. ABSTRACT

In het Nederlands van Zuid-Limburgers treedt een syntactische variatie op die voortkomt uit Limburgse dialecten. De reflexieve anafoor *zich* wordt gebruikt in constructies waarin deze in het Standaard Nederlands niet voorkomt.

In dit onderzoek probeer ik een antwoord te geven op de vraag: in welke mate produceren kinderen in Zuid-Limburg reflexieven in het Nederlands waar deze in de syntaxis van het Limburgse dialect voorkomen? Daarnaast ben ik op zoek gegaan naar een onderscheid in het gebruik van reflexieven tussen kinderen waarbij thuis (ook) Limburgs dialect wordt gesproken en kinderen in Limburg waarbij thuis enkel Standaard Nederlands wordt gesproken, en mogelijke betekenisverschillen in het wel of niet gebruiken van de reflexieven. Het onderzoek bestond grofweg uit twee delen: spontane spraak en experimenten. Het deel experimenten werd onderverdeeld in drie kleine testen: productie, preferentie en truth value judgment.

In de spontane spraak kwamen de reflexiefconstructies nauwelijks voor. Op basis daarvan kon dus geen uitspraak gedaan worden over de mate van gebruik van het reflexief. Waar ik had verwacht dat uitgelokte spraak, en daarmee een specifieke context, meer reflexieven zou ontlokken dan er in de spontane spraak voorkwamen, is dit niet gebeurd. Er viel echter wel een trend te bespeuren: hoe meer dialectinvloeden, hoe positiever tegenover en hoe productiever wat betreft reflexieven in dialectconstructies.

In the Dutch language spoken by South-Limburg inhabitants one can find a syntactic variation coming from the Limburg dialect. In constructions that do not need a reflexive in Standard Dutch, they produce the reflexive anaphor 'zich'.

Through this research I tried to investigate the extent to which reflexive anaphora are used in the Dutch of children living in South-Limburg, in constructions that are specific to the use of reflexives in the dialect. In addition I looked for a difference in the use of reflexives between children that live in a dialect surrounding, and children that live in a surrounding where only Dutch is spoken, and possible differences in the using or not-using of the reflexives. The research consisted of two parts: spontaneous speech and experiments. The last part was subdivided in three small tests: production, preference and truth value judgment.

In the spontaneous speech part there were almost no constructions in which a reflexive could occur. Therefore I could not state something about the use of the reflexive on the basis of that set of data. I expected that there would be more usages of 'zich' in the experiments because of the specific context. That wasn't the case, though a trend was visible: the more influences of dialect, the more positive the child was about the use of reflexives, and the more he or she produced them.

1. INLEIDING

In dit eindwerkstuk wordt verslag gedaan van een onderzoek in Zuid-Limburg naar het gebruik van reflexieve anaforen in dialectconstructies. In deze inleiding zal ik eerst een indruk geven van de Limburgse dialecten. Vervolgens zal ik het fenomeen meertaligheid bespreken, toegespitst op de situatie in Zuid-Limburg. De kern van dit hoofdstuk bestaat uit een samenvatting van de kennis die er is van reflexieve anaforen in het Nederlands en in Limburgse dialecten. Als laatste zal ik de onderzoeksvraag en hypothese voor dit onderzoek vaststellen.

1.1 Limburgse dialecten

1.1.1 Herkomst en status

Het Limburgs is een regionale taal afkomstig van het Oost-Nederfrankisch. Er bestaat niet iets als 'het Limburgs', het wordt namelijk gevormd door tientallen varianten. Deze zijn onder te verdelen in het Ripuarische dialect, dat rond Kerkrade en Vaal gesproken wordt, het Overgangsdialect tussen het Ripuarische dialect en het Oost-Limburgs, dat rond Roermond, Sittard en Valkenburg gesproken wordt, het Centraal-Limburgs dat gesproken wordt rond Weert en Maastricht en in het noorden van Limburg het Kleverlands en mich-kwartier (Leijen, 2011). Deze deelgebieden bevatten elk weer verschillende dialecten. Er is daarmee geen eenduidige definitie van 'het Limburgs' te geven.

Sinds 1997 is het Limburgs een erkende regionale taal in het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden. In 2003 stelde de stichting Veldeke-Limburg de *Spelling voor Limburgse dialecten* op. De status van regionale taal en een vastgelegde spelling suggereert dat er sprake is van een eenheid. In werkelijkheid wordt echter vaak aan 'eigen' spellingen vastgehouden, daar de Veldeke-spelling veel kan afwijken van de intuïties van dialectsprekers (Kroon & Vallen, 2004). De eenheid binnen de Limburgse dialecten is er volgens gebruikers dan ook in mindere mate dan er gesuggereerd wordt.

1.1.2 Gebruik

Van de 1,1 miljoen inwoners van Limburg heeft 99% een passieve kennis van het Limburgs, en zegt 83% van de inwoners het ook te kunnen spreken (Leijen, 2011). Het gebruik van dialect binnen gezinnen kent vele variaties en is al meermalen onderzocht. In tabel 1 zijn enkele resultaten te zien van een onderzoek naar dialectgebruik. Limburgers zijn de koplopers in onderling dialectgebruik ten opzichte van andere provincies (Kroon & Vallen, 2004).

Tabel 1: Gebruik van dialect door ouders en kinderen in Nederland en Limburg, in procenten van het aantal personen dat deelnam aan dit onderzoek. * Driessen & Withagen (1998); ** Boves & Vousten (1996)

	Ouders onderling*	Ouders met kinderen**	Kinderen onderling*
Nederland	26,1	12,2	12,8
Limburg	60,6	35,3	46,6

Door het onderzoek van Paumen (1997) werd duidelijk dat er binnen Limburg grote diversiteit bestaat in het gebruik van Limburgs. In Heerlen gaf 21% van de leerlingen aan dat zij thuis dialect spreken naast of in plaats van het Standaard Nederlands (SN). In Maastricht werd bij eenzelfde soort inventarisatie 58% gemeten. Ook in het rapport van Jungbluth en Rodigas (2011) kwam een dergelijk verschil tussen Heerlen en Maastricht naar voren. Een verklaring hiervoor wordt gegeven in Cornips (1994), die wijst op de vestiging van de steenkoolindustrie in Heerlen begin twintigste eeuw, waardoor een grote hoeveelheid immigranten toestroomde. Deze immigranten hebben destijds het Heerlens niet verworven en daarmee ook niet doorgegeven aan latere generaties. In Maastricht heeft een dergelijke verschuiving van de bevolkingssamenstelling niet plaatsgevonden, waardoor er in verhouding meer inwoners het plaatselijke dialect spreken.

1.2 Meertaligheid in Zuid-Limburg

Een inwoner van Limburg leeft hoe dan ook in een meertalige situatie. Het is de vraag in welke mate de omgeving van een individu tweetalig is en hoe daarin een eventuele intersectie van het Standaard Nederlands (SN) en een Limburgs dialect vorm krijgt. Het Standaard Nederlands onder invloed van een Zuid-Limburgs dialect zal ik in het vervolg het Zuid-Limburgs Nederlands (ZLN) noemen. Bij de bespreking van het concept 'meertaligheid' moet onderscheid gemaakt worden in een tweetalig individu en een tweetalige omgeving. Een tweetalig individu is in dit geval iemand die Standaard Nederlands en een Limburgs dialect spreekt. Daarnaast zijn er ook individuen die weliswaar zelf niet tweetalig zijn, maar wel in een tweetalige omgeving leven. Bewoners van Zuid-Limburg bevinden zich weliswaar in een tweetalige omgeving, maar zijn niet noodzakelijk als individu tweetalig. In het dagelijks taalverkeer van dialectsprekers hebben dialect en Standaard Nederlands een complementaire rol. Voor formele situaties, maar ook bijvoorbeeld in het onderwijs wordt de standaardtaal gebruikt. Het dialect dient voor het informele taalverkeer. Kroon en Vallen (2004) spreken van een diglossie-situatie, met het daarbij behorende statusverschil tussen de twee talen.

Naast de individuele situatie is er veel te zeggen over thussituaties. Tweetalige thussituaties zijn te verdelen in verschillende categorieën. Ouders kunnen onderling Limburgs spreken of niet, ze kunnen de keuze maken om wel of niet Limburgs tegen de kinderen te spreken en

daarnaast kunnen ook de kinderen hun eigen beslissingen maken in het wel of niet Limburgs spreken onder elkaar. Dit levert een verscheidenheid aan taalsituaties op. Van de ouders die onderling Limburgs spreken, spreekt 85% van de moeders dialect tegen het kind (Jungbluth & Rodigas, 2011). De vaders doen dit over het algemeen minder vaak.

1.3 Reflexieve anaforen

In het Nederlands van Zuid-Limburg treedt een syntactische variatie op die voortkomt uit Limburgse dialecten. De reflexieve anafoor *zich* wordt gebruikt in constructies waarin deze in het Standaard Nederlands niet voorkomt. Voordat ik verder in ga op deze constructies, zal ik eerst een kort overzicht geven van het gebruik van reflexieve anaforen in het Standaard Nederlands.

1.3.1 Reflexieve anaforen in het Nederlands

In de Nederlandse taal kan een reflexieve anafoor in verschillende vormen voorkomen: *zich* en *zichzelf*. Voor onderstaand overzicht heb ik gebruik gemaakt van Vat (1980).

Zwakke reflexieve anafoor: zich

In het Nederlands komen *zich* en de andere vormen *me/mij*, *je/u* en *ons* (ik zal in het vervolg deze vormen samenvatten met *zich*) onder andere voor bij een verplicht wederkerend werkwoord. Dan worden ze gebruikt in een zogenaamd inherent reflexieve omgeving (Geurts, 2004). In (1) is een voorbeeld te vinden van het inherent reflexieve werkwoord *zich schamen*. Bij dit werkwoord is het gebruik van een reflexief verplicht. Bij het werkwoord *wassen* is dat niet het geval, dat werkwoord is niet verplicht wederkerend. Het kan ook een andere, niet-reflexieve NP als object nemen, zoals in (2). *Wassen* is dus een werkwoord dat zowel reflexief als transitief kan voorkomen, een transitief reflexief werkwoord.

- (1) Hij schaamt *zich* voor zijn ouders.
- (2) Hij wast *zich/zijn* auto.

Een andere mogelijkheid voor het gebruik van *zich* is wanneer dit reflexief optreedt als object van een locatieve prepositie, zoals in (3). Dit zijn omgevingen die niet inherent reflexief zijn, zoals te zien is in (4), waar de prepositie een referentiële uitdrukking als object neemt.

- (3) Hij heeft de boeken bij *zich*.
- (4) Hij zet het kind naast Marie neer.

Sterke reflexieve anafloor: zichzelf

Zichzelf en de andere vormen *mezelf/mijzelf, jezelf/uzelf* en *onszelf* (ik zal in het vervolg deze vormen samenvatten met *zichzelf*) komen in het Nederlands voor in posities waar ook een niet-reflexieve NP kan optreden als object. Zinnen (5-6) illustreren dit. Ze zijn niet te vervangen door (een vorm van) *zich*, zoals te zien is in (7).

- (5) Jan geeft *zichzelf* een kadootje.
- (6) Jan geeft Marie een kadootje.
- (7) Jan geeft *zich* een kadootje. (*SN)

1.3.2 Reflexieve anafloor in het Zuid-Limburgs Nederlands

Zoals besproken, is het gebruik van de reflexieve anafloor *zich* in het Standaard Nederlands beperkt tot een aantal constructies. De zwakke reflexieve anafloor kent in het Nederlands van Zuid-Limburg echter een gevarieerder voorkomen dat voortkomt uit het dialect. In deze paragraaf bespreek ik vier *zich*-constructies die naast bovenstaande Standaard Nederlands-constructies in het Zuid-Limburgs Nederlands kunnen voorkomen.

Aspectueel reflexief

Constructies met een aspectueel reflexief stellen de activiteit telisch voor (Cornips & Espin, 2004). Een telische activiteit is een begrensde activiteit. Deze leidt altijd tot een eindpunt. Hierbij kan men denken aan een huis bouwen of een boek kopen. Bij (8) zijn er twee interpretaties. Het proces van het eten van een appel wordt afgerond en de appel wordt opgegeten, of het proces wordt niet afgerond en er blijft appel over. Het gebruik van *zich* in (9) zorgt ervoor dat van deze twee interpretaties enkel de eerste overblijft. Cornips en Espin (2004) stellen dan ook dat het gebruikelijker is om *zich* te gebruiken in constructies die zonder *zich* aspectueel ambigu zijn, dus zowel telisch als atelisch kunnen voorkomen. *Zich* vestigt aandacht op de begrensdeheid van de activiteit en disambigueert daardoor. Het lijkt erop dat sprekers dit verschil ook daadwerkelijk zien, en daarmee een communicatief verhelderende functie aan het gebruik van *zich* toekennen (Cornips & Espin, 2004).

- (8) Hij eet een appel. (ZLN/SN)
- (9) Hij eet *zich* een appel. (ZLN/*SN)

Possessief reflexief

In hetzelfde artikel van Cornips en Espin (2004) wordt gesproken over het possessief *zich*. Wanneer een direct object aan een lichaamsdeel refereert dat onvermijdelijk onvervreemdbaar is, dan kan dit reflexief voorkomen. Het element verwijst in (10) naar het subject en treedt op als

variant van (11), voorkomend in het Standaard Nederlands. Het reflexief kan niet verwijzen naar een niet eerder geïntroduceerd object, zoals te zien is in (12).

- (10) Zij_i wast *zich*_i de haren. (ZLN/*SN)
- (11) Zij wast haar haren. (ZLN/SN)
- (12) Zij_i wast *zich*_j de haren. (*ZLN/*SN)

Deze *zich*-constructie kan dus niet toegepast worden bij vervreembare eigendommen als een auto, te zien in voorbeeld (13).

- (13) Hij wast *zich* de auto. (*ZLN/*SN)

Ergatieve intransitief reflexief

De volgende constructie die hier aan bod komt is de zogenaamde “ergatieve intransitief” (of onaccusatieve intransitief). Deze wordt besproken in Cornips en Hulk (1996), waar er een vergelijking wordt gemaakt met de Franse *se*-constructie. Het heeft betrekking op transitieve werkwoorden die ook in ergatieve vorm kunnen voorkomen met eventueel een verplicht *zich*, zoals *bewijzen*, *breken*, *drogen*, *koken*, *krullen*, *smelten* en *veranderen*. Ergatieven drukken een proces zonder bewuste wil uit. Het subject van een ergatief werkwoord, dat geen extern argument heeft, verschuift van object- naar subjectpositie om nominatieve casus te krijgen (“Unaccusative verb”, z.d.). Ergatieve werkwoorden worden over het algemeen met *zijn* vervoegd in de voltooiden tijd, tenzij er een verplicht *zich* optreedt. Ze kunnen daarnaast vaak niet in de onpersoonlijke passieve vorm voorkomen, zoals te zien is in (14), tenzij het de passief van een actief werkwoord is zoals in (15).

- (14) Er wordt gebroken. (*ZLN/*SN)
- (15) Er wordt door Jan veelvuldig gebroken. (ZLN/SN)

Enkele voorbeelden van ergatieve intransitieve constructies die met *zich* voorkomen in het Zuid-Limburgs Nederlands, zijn te vinden in (16-18). In Cornips en Hulk (1996) wordt beargumenteerd dat de *zich*-constructie in het Maastrichtse dialect vergelijkbare eigenschappen heeft met de *se*-constructie in het Frans, zoals in (19).

- (16) De vaas breekt *zich*. (ZLN/*SN)
- (17) Het weer verandert *zich*. (ZLN/*SN)
- (18) Het ijsje smelt *zich*. (ZLN/*SN)

- (19) le vase se brise.
de vaas *zich* breekt
- (20) De vaas breekt. (ZLN/SN)

Het verschil in betekenis tussen (16) en (20) lijkt te bestaan uit de mogelijkheid voor het toevoegen van een oorzaak. Zin (16) wordt ongrammaticaal in het Zuid-Limburgs Nederlands wanneer je ‘omdat Jan hem van de tafel stoot’ toevoegt. Bij (20) kan deze oorzaak wel toegevoegd worden zonder grammaticaliteit te verliezen. Het reflexief lijkt dus het gebrek aan een directe oorzaak uit te drukken.

Onpersoonlijke passief reflexief

In Cornips (1994) en Cornips en Hulk (1996) komt ook de onpersoonlijke passief kort ter sprake. Dit is de laatste variant die ik hier zal bespreken. Bij transitieve reflexieve werkwoorden kan *zich* in de onpersoonlijke passieve vorm voorkomen zoals in (21) waar dit niet kan bij ergatieve werkwoorden als in (22). Daar is sprake van een oorzaak, terwijl bij (21) een bewuste wil aanwezig is.

- (21) Er wordt *zich* gewassen. (ZLN/*SN)
- (22) Er wordt *zich* gesmolten. (*ZLN/*SN)

Naast deze varianten kan *zich* ook in andere constructies voorkomen, zoals de benefactief en middel-constructie (zie verder Cornips, 1994). Ik zal mij in dit onderzoek beperken tot de vier reeds besproken constructies. Opgemerkt dient te worden dat, ondanks het expliciet vermelden van aspect bij één van de vier varianten, aspect bij alle constructies een betekenisverschil op kan leveren.

1.4 Interpretatie van het verschijnsel

Het reflexieve element uit het dialect wordt overgenomen in het Nederlands van de Zuid-Limburgers. Er zijn verschillende interpretaties toe te kennen aan dit verschijnsel. Het Matrix Language Frame model van Myers-Scotton (2006) stelt voor dat een structuur ingebed wordt van de ene in de andere taal door ‘code-switching’. Het model voorspelt dat onder andere reflexieven – functiemorfemen die relaties aangaan buiten hoofdconstituent – vanuit de Matrix Language ingebed zullen worden in de tweede taal. De Matrix Language wordt in dit model gespecificeerd als de taal met overwicht. Als het model van Myers-Scotton de werkelijkheid weergeeft, zullen Zuid-Limburgers die het dialect als Matrix Language hebben, het reflexief inbedden in hun Nederlands. Wanneer ze het Nederlands als hun Matrix Language hebben, zal deze inbedding dus niet plaatsvinden. Dit binaire model zal in de praktijk enige nuancering

kennen, maar roept wel vragen op. Omdat het enkel van toepassing is op tweetalige individuen, voorspelt het dat niet-sprekers van een Limburgs dialect, het reflexief niet in dialectconstructies zullen produceren.

1.5 Onderzoeksvraag en hypothese

Ik ben benieuwd of de taal van kinderen in Zuid-Limburg zich in de praktijk gedraagt zoals hierboven beschreven is. De onderzoeksvraag luidt:

In welke mate produceren kinderen in Zuid-Limburg reflexieven in het Nederlands waar deze in de syntaxis van het Limburgse dialect voorkomen?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden heb ik de volgende deelvragen opgesteld:

- I In welke mate komen de reflexiefconstructies voor in het dagelijkse taalgebruik van kinderen?
- II Is er een onderscheid te zien in het gebruik van reflexieven tussen kinderen waarbij thuis (ook) Limburgs dialect wordt gesproken en kinderen in Limburg waarbij thuis enkel Standaard Nederlands wordt gesproken?
- III Is er een voorkeur te zien voor het wel of niet gebruiken van het reflexief in de genoemde constructies?

In lijn met het model van Myers-Scotton (2006) is mijn verwachting dat Zuid-Limburgse kinderen in het Nederlands meer reflexieven produceren in constructies waar in de syntaxis van het Limburgse dialect een reflexief voor kan komen, wanneer er thuis overwegend Limburgs gesproken wordt, dan wanneer er enkel Nederlands gesproken wordt.

In het vervolg van dit verslag zal ik ingaan op de gebruikte methoden en de daaruit volgende resultaten en conclusies.

2. METHODEN

Het onderzoek bestaat grofweg uit twee delen: spontane spraak en experimenten. Het deel experimenten wordt onderverdeeld in drie kleine testen: productie, preferentie en truth value judgment.

2.1 Participanten

2.1.1 Profiel

De participanten voor dit onderzoek moesten aan twee eisen voldoen: een leeftijd hebben tussen 7 en 12 jaar en woonachtig zijn in Zuid-Limburg. Kinderen van 7 jaar hebben voldoende kennis van reflexieven om te bepalen wanneer ze wel of niet gebruikt kunnen worden (Chien & Wexler, 1990). Ik heb mij beperkt tot kinderen op de basisschool, om voor het eerste onderdeel van het onderzoek, spontane spraak, zo speels mogelijke situaties te verkrijgen.

Ik heb 11 proefpersonen gevonden die aan deze eisen voldeden en wilden deelnemen aan dit onderzoek. Veel van hen ken ik persoonlijk of via mijn familie. Van deze proefpersonen waren er negen van het vrouwelijke geslacht en twee van het mannelijke geslacht. De leeftijd van de kinderen lag tussen de 7;8 en 11;4 jaar.

2.1.2 Enquête

Aan de ouder die aanwezig was tijdens het eerste onderzoek, heb ik een enquête overhandigd. Door informatie te vergaren over de taalsituatie in huis, heb ik geprobeerd een indeling te maken in de groep met kinderen. De ouder heeft deze enquête ingevuld na afloop van de opnames van spontane spraak, om te voorkomen dat het de taalkeuze tijdens de opname zou beïnvloeden. Door de enquête heb ik de volgende informatie, vanuit het perspectief van de ouder, verkregen:

1. De woonplaats(en) van de proefpersoon sinds de geboorte;
2. De taal waarin vader, moeder, verzorger, oudere broer(s)/zus(sen), jongere broer(s)/zus(sen), opa en oma tegen het kind spreekt;
3. De taal waarin het kind tegen vader, moeder, oudere broer(s)/zus(sen), jongere broer(s)/zus(sen) spreekt;
4. De taal waarin vader en moeder tegen elkaar spreken;
5. De aanwezigheid van veranderende taalkeuzes in bepaalde situaties.

Deze informatie is verwerkt in tabel 1 in de bijlage. De informatie die ik met de enquête heb vergaard, kwam niet altijd overeen met de werkelijkheid tijdens de opname. Eén van de ouders, bijvoorbeeld, vulde in dat de vader enkel Nederlands spreekt tegen het kind, terwijl tijdens mijn opnames de vader enkele keren in het dialect tegen het kind heeft gesproken. Door het

observeren ontdekte ik echter ook gebreken aan de enquête. Deze is voornamelijk gericht op de interactie tussen de proefpersoon en andere gezinsleden. Dat de vader tegen het kind en de moeder geen Zuid-Limburgs dialect spreekt, hoeft echter niet te betekenen dat het kind geen dialect uit de mond van zijn/haar vader te horen krijgt. Telefoongesprekken met derden kunnen bijvoorbeeld in het dialect gevoerd worden. Deze informatie bleek niet uit de enquête, omdat het niet de communicatie tussen gezinsleden betreft. Daarnaast kan het zo zijn dat de ouder(s) regelmatig tegen één van de kinderen dialect spreekt. Ook dit wees de enquête niet uit.

In het vervolg van dit hoofdstuk wordt eerst het onderzoek in spontane spraak besproken, en vervolgens de experimenten. Tussen de opnames van spontane spraak en het experimentele gedeelte is een verschil in de samenstelling van de set proefpersonen te zien. Ik heb bij acht proefpersonen beide onderzoeken kunnen uitvoeren. Van de overige drie proefpersonen hebben er twee slechts het onderzoek met uitgelokte spraak uitgevoerd, en van één heb ik enkel de spontane spraak.¹

2.2 Spontane spraak (A)

Het eerste onderdeel bestond uit opnames van spontane spraak. Met deze methode probeerde ik een zo natuurlijk mogelijke taalsituatie in kaart te brengen. Spontane spraakproductie staat erom bekend dat het veelzijdige data oplevert die de natuurlijke situatie zo goed mogelijk weergeven (Demuth, 1996; Eisenbeiss, 2010).

2.2.1 Procedure

De opnames zijn gemaakt met een Olympus VN-8500PC digitale spraakrecorder. Het apparaatje heb ik tijdens de opname ergens in de buurt van het kind gelegd, en geprobeerd zo min mogelijk te verplaatsen. Zo zou de aandacht er niet teveel op gevestigd worden. De opnames zijn gemaakt in de thuisomgeving van de participanten. In vijf opnamesessies waren ook vrienden/vriendinnen van het kind aanwezig, en meestal ook (één van de) ouders en broers en/of zussen. Daarnaast was ik als observator in bepaalde mate aanwezig. Bij de ene opname beperkte dit zich tot het beantwoorden van vragen, bij de andere opname speelde ik een spelletje met het kind. Dit was afhankelijk van de andere aanwezigen tijdens de opname. De aanwezigheid van speelmaatjes en/of broers of zussen bracht het voordeel met zich mee dat ik mij volledig op het observeren kon richten. Wanneer het kind zich alleen diende te vermaken, greep ik in door bijvoorbeeld een spelletje te spelen. Hiermee voorkwam ik dat het kind piano

¹ Tijdens de opnames van spontane spraak was het soms niet mogelijk om van meerdere kinderen in het huishouden de spraak op te nemen. De kinderen die op de achtergrond waren gebleven tijdens de spontane spraak opnames konden echter wel aan de experimenten deelnemen. Met één van de proefpersonen is het niet gelukt om een afspraak te maken voor de experimenten.

ging spelen, of een andere activiteit waarbij niet gepraat wordt. Het verkrijgen van spraak zou dan immers vastlopen. Het aandeel van mijn spraak is per opname dan ook zeer verschillend. In een enkele opname zijn er ook opnames buiten gemaakt, omdat de kinderen buiten wilden spelen. Hierdoor zijn geen problemen ontstaan met betrekking tot de geluidskwaliteit, waardoor ik dit kon toestaan. Ik probeerde geen belemmeringen op te leggen op de activiteiten van de kinderen, zodat de taalsituatie zo natuurlijk mogelijk bleef. Natuurlijk is mijn aanwezigheid altijd een beïnvloedende factor geweest. Dat is mijns inziens onoverkomelijk bij deze onderzoeksmethode.

2.2.2 Dataverwerking

De op bovenstaande manier verkregen audiobestanden heb ik voorzien van een transcriptie volgens de CHAT-conventies met behulp van het CLAN programma. Gedeeltes van de transcripties zijn te vinden in bijlage 2. Het uiteindelijke materiaal bestond uit 18 uur en 28 minuten spraak en in totaal ongeveer 10.000 taaluitingen. Daarvan was het aandeel van de participanten ongeveer 33%, variërend tussen de proefpersonen van 29,5 tot 50%. Dat bracht het aantal uitingen door de proefpersonen op ongeveer 3300. De gemiddelde duur van een uiting (MLU) varieerde tussen de kinderen van 6,9 tot 15,2 woorden. De standaarddeviatie was echter zo hoog (variërend van 5,1 tot 17,9 (berekend per kind)) dat de MLU weinig waarde toevoegt.

Bij het transcriberen heb ik mij niet gericht op de fonologie van de spraak, waardoor de woorden in orthografische conventies van het Nederlands geschreven zijn en er dus bijvoorbeeld geen deletie van een -n terug te vinden is. Deze keuze heb ik gemaakt naar aanleiding van mijn onderzoeksvraag, die syntactisch van aard is en niet fonologisch. Het transcriberen van het Limburgse dialect dat in enkele opnames voorkomt, is daarop een uitzondering. Er is een officiële spelling voor het Limburgs (Veldeke), maar omdat mij deze ten eerste niet eigen is, en ik ten tweede twijfels heb over de toepasbaarheid van een spelling voor heel het Limburgse taalgebied, heb ik mijn transcriptie moeten baseren op de fonologie ervan. Ik kan niet ontkennen dat ik wellicht beïnvloed ben door de spelling van het Limburgse dialect die ik regelmatig onder ogen krijg. Dit betreft voornamelijk berichten in de sociale media.

2.3 Experimenten (B)

Na de dataverwerking bleek dat de *zich*-constructies zeer schaars waren in de spontane spraak. Om meer controle te krijgen over de constructies, heb ik voor een vervolgonderzoek van het onderzoek, gekozen voor het uitlokken van spraak en een preferentietest. Dit onderdeel van het onderzoek heb ik enkele maanden na onderdeel A afgenomen. In tegenstelling tot deel A van het onderzoek, is er in deel B gekozen om een rustige omgeving te gebruiken voor de experimenten.

In de praktijk werd dit een lege woonkamer, de slaapkamer van het kind of de slaapkamer van een broer/zus. Naast mij als onderzoeker was er niemand aanwezig in de betreffende ruimte tijdens het experiment. Dit experiment bestond uit drie delen. In totaal namen deel I en II van dit experiment ongeveer vijf minuten in beslag. Deel III, de betekenistest, is alleen bij de laatste participant afgenomen. De opnames zijn net als in deel A gemaakt met een Olympus VN-8500PC digitale spraakrecorder.

2.3.1 Deel I: plaatjes beschrijven aan een handpop

Materiaal

Op basis van de zinnen in tabel 2 heb ik tekeningen laten maken die de situaties uitbeelden. Deze tekeningen zijn te vinden in bijlage 3A. De zinnen zijn gekozen op basis van de vier *zich*-constructies, waarvan ik voor ieder minstens één testzin heb. Van deze zinnen zijn er 6 testzinnen en 6 opvullers. De opvullers zijn elk gelinkt aan een testzin, en bevatten elk een constructie die geen reflexief toelaat in ZLN. De volgorde van de zinnen in het experiment is handmatig vastgelegd, waarbij ik heb geprobeerd de categorieën *zich*-constructies, de thema's en de opvullers ten opzichte van de testzinnen zo goed mogelijk te spreiden.

Tabel 2: Zinnen op basis waarvan de tekeningen voor experiment I zijn gemaakt.

	Aspectueel	Possessief	Ergatieve intransitief	Onpersoonlijke passief
Testzin	De jongen eet een appel	Het meisje kamt haar haren	De vaas breekt	Er wordt gewassen
Opvuller	De jongen eet bananen	Het meisje kamt de haren van de pop	De jongen verft de vaas	De auto wordt gewassen
Testzin			Het ijsje smelt	Er wordt gelezen
Opvuller			Het ijsje valt op de grond	Het boek wordt gelezen

Procedure

Als eerste vond er een introductie plaats van de handpop (Kermit) aan het kind. Voor het gebruik van een handpop is gekozen omdat een kind een handpop kan tegenspreken, waar het dat bij een volwassene niet zal durven (Thornton, 1996). Vervolgens werd aan de hand van twee voorbeelden de methode geïntroduceerd:

- (23) Experimentleider: *Dit is Kermit. Hij kan nog niet zo goed Nederlands. Wij gaan hem helpen om nieuwe zinnetjes te leren. We vertellen hem wat we op de plaatjes zien. Ik zal de eerste doen.*

Na de twee voorbeelden, die niet in de resultaten zijn verwerkt, diende het kind twaalf afbeeldingen te beschrijven. Wanneer dit niet in de gewenste vorm gebeurde, ondanks introducerende zinnen voor bijvoorbeeld passieve zinnen, probeerde ik de zin op een andere manier te introduceren. In (24) is een voorbeeld te zien van een moment waarop het een aantal keer niet lukte een passieve vorm te ontlokken:

- (24) Experimentleider: *Wat gebeurt er hier?*
Participant: *De mensen zijn een boek aan het lezen.*
Experimentleider: *Dus wat gebeurt er? Er...*
Participant: *Er zijn mensen boeken aan het lezen.*

Deze manier bleek niet gepast. Het gebruik van 'er' dwingt geen passief af, maar een onbepaaldheid. Ik heb ook gebruik gemaakt van de methode van Verrips (1996). Zij gebruikte het werkwoord eerst in de actieve vorm om de passieve vorm te ontlokken. Ook dit mocht niet altijd baten. Het schoot wellicht ook het doel van Nederlands leren aan Kermit voorbij. De zin was immers al in actieve vorm gebruikt en de proefpersoon had geen reden dit op een andere manier te verwoorden. Er kon voor sommige participanten daardoor geen respons geregistreerd worden bij de onpersoonlijke passief-constructie.

Dataverwerking

De antwoorden van de participant heb ik uitgewerkt aan de hand van de definitieve zin die de participant uitsprak. Eerdere uitspraken in een ongewenste vorm zijn daarmee achterwege gelaten, omdat ze geen informatie verschaften over het onderzoeksdomein. Wanneer dit wel het geval was, heb ik de uitingen alsnog geregistreerd.

2.3.2 Deel II: preferentie

Om te testen welke variant, met of zonder *zich*, de voorkeur heeft, heb ik na deel I een korte preferentietest afgenomen.

Materiaal

Op basis van de testzinnen in tabel 3 heb ik tekeningen laten maken die de situaties uitbeelden. De tekeningen zijn te zien in bijlage 3B. Deze zinnen vertegenwoordigen ieder één van de *zich*-constructies die in paragraaf 1.3.2 zijn besproken.

Tabel 3: Zinnen op basis waarvan de tekeningen voor experiment II zijn gemaakt.

	Aspectueel	Possessief	Ergatieve intransitief	Onpersoonlijke passief
Testzin	De jongen smeert een boterham	De vrouw wast haar haren	De ballon knapt	Er wordt gedanst

Procedure

Deel I van het experimentele onderzoek werd direct opgevolgd door deel II. De introductie bestond simpelweg uit de melding dat Kermit vandaag een hele hoop nieuwe zinnen had geleerd, en dat er nu nog een paar vragen gesteld zouden worden. De handpop nam daarbij afscheid. De vraag bij elk van de zinnen zag er als volgt uit:

- (25) Experimentleider: *Wat vind je beter...*
- ...er wordt gedanst, of er wordt zich gedanst?*
 - ...de jongen smeert een boterham, of de jongen smeert zich een boterham?*
 - ...de ballon knapt, of de ballon knapt zich?*
 - ...de vrouw wast haar haren, of de vrouw wast zich de haren?*

Wanneer het antwoord van het kind lang op zich liet wachten, vroeg ik of beide zinnen goed waren. Als het kind geen betekenisverschil zou zien tussen beide zinnen, dan is er immers geen zin 'beter'. Hier gaf ik het kind echter wel een makkelijke uitweg mee, het is dan ook gelukkig dat het slechts bij een antwoord voorkwam.

Dataverwerking

De antwoorden van de participanten heb ik uitgewerkt aan de hand van het eerste antwoord dat ze gaven. Soms was dit geen van beide gegeven keuzemogelijkheden.

2.3.3 Deel III: betekenistest

Bij mijn laatste participant² heb ik de gevoeligheid voor betekenisverschil getest. De tot dan toe verwerkte resultaten gaven aanleiding daartoe, omdat er redelijk willekeurig gekozen leek te worden voor *zich* of *géén zich*.

Ik heb deze participant vier afbeeldingen met vier zinnen voorgelegd, één voor elk van de categorieën. De zinnen werden zowel afgedrukt onder de afbeelding als uitgesproken door mij. De instructie was als volgt:

² Omdat deel III pas is opgezet naar aanleiding van de resultaten van deel I en II, was het organisatorisch niet meer mogelijk alle participanten op te trommelen voor deel III.

(26) Experimenteleider: *Kermit gaat ook een zin zeggen over het plaatje. Wil jij hem vertellen of de zin die hij gebruikt goed is voor dit plaatje?*

Afbeelding 1: jongetje die een boterham smeert, vader zit ernaast.

Experimenteleider: Frank smeert een boterham voor zijn vader.

Kermit: Frank smeert zich een boterham.

Afbeelding 2: kapper die de haren wast van een klant.

Experimenteleider: De kapper wast hethaar van Marie.

Kermit: De kapper wast zich de haren.

Afbeelding 3: jongetje met riet in de handen.

Experimenteleider: Peter buigt het riet.

Kermit: Het riet buigt zich.

Afbeelding 4: man en vrouw dansen.

Experimenteleider: Antonio danst met Maria.

Kermit: Er wordt gedanst.

De conversaties die volgden uit deze test zijn te vinden in bijlage 3. Het doel van dit laatste testje was enkel om te bekijken of er überhaupt een betekenisverschil bekend is. Gezien het feit dat deze test maar bij één participant is uitgevoerd, kunnen er geen algemene conclusies aan verbonden worden. De test heeft echter mijn twijfels weggenomen wat betreft de willekeur waarmee *zich* gebruikt zou worden. De betekenis die door deze participant aan de verschillende *zich*-constructies wordt toegekend, komt overeen met wat Cornips (1994), Cornips & Hulk (1996) en Cornips & Espin (2004) beschreven.

3. RESULTATEN

3.1 Spontane spraak

Het corpus van ongeveer 3900 uitingen door proefpersonen, bevat uitzonderlijk weinig constructies waarin *zich* had kunnen voorkomen. De enige twee zinnen met (een vorm van) *zich* die erin voorkomen, zijn te zien in (27) en (28).

- (27) A: ga je ze nu weer tellen?
B: ja want ik denk steeds ik heb eerst dat en dan dat en daarom ga ik nog een keer tellen
A: dan leg ze *je* zo in groepjes als mij, toch? (ZLN/?SN)
B: dat is heel fijn, echt waar, want nu weet ik al ik heb boven de veertig, snap je?
(A=vriendin van B, B=participant 3)
- (28) A: ik moet een brug
A: een brug heb ik *me* hier gevonden (ZLN/*SN)
B: oh ja
(A=participant 1, B=experimentleider)

Beide zijn illustraties van *zich*-constructies die in dit eindwerkstuk niet eerder besproken zijn. In (27) gaat het om een voorstel dat het ene vriendinnetje aan het andere doet, om het haar gemakkelijker te maken. 'ze' verwijst naar het object (fiches), 'je' is hier een benefactief reflexief (Cornips, 1994). Doordat het element 'ze' voorafgaat aan het reflexief, kan 'je' niet als subject aangezien worden. Dan had 'ze' erachter moeten staan, als in: *dan leg je ze zo in groepjes als mij*. Er bestaat ook de mogelijkheid dat dit slechts een verspreking is, en dat er geen sprake is van een reflexief in deze zin. In (28) is een voorbeeld van een zelf-benefactief te zien.

Bij een enkele proefpersoon werd tijdens de opnames van spontane spraak ook Zuid-Limburgs dialect gesproken. Daarin was actief gebruik van het reflexief in het Limburgse dialect aan te wijzen:

- (29) A: een rood bovenlijfje, alle drie hetzelfde rood
B: ja dit stuk bovenlijfje rood, bandje geel, onderlijfje
B: mot ich *dich* effe een tekening liggen (*SN: moet ik *je* dit even uittekenen)
(A=moeder van B, B=participant 2)
- (30) A: kins doe de naaimachien pakke of is dat te zwoar? (kan jij de naaimachine pakken of is dat te zwaar?)
B: nei dat luk mich waal, bie os? (nee dat lukt me wel, bij ons?)

A: in de kast

B: dat geit *mich* neet ja (*SN: dat gaat *me* niet)

(A=moeder van B, B=participant 2)

In zinnen (29) en (30) is het cursieve reflexief kenmerkend voor het Zuid-Limburgs omdat het in respectievelijk een benefactieve en een ondervindende constructie voorkomt. Deze maken geen deel uit van de constructies die ik heb genoemd, maar worden wel in Cornips (1994) besproken. In mijn corpus waren constructies zoals (31-34) te vinden zonder *zich*, waarin het reflexief als (zelf-)benefactief had kunnen dienen, bijvoorbeeld met het werkwoord *pakken*. In deze constructies had *zich* dus kunnen voorkomen, maar werd het niet geproduceerd. Tussen haken staat de vorm waarin het reflexief had kunnen voorkomen.

(31) en ze pakt (*zich*) ook stiekem dingen

(32) ik pak (*me*) het spelletje alvast

(33) ik moet (*me*) de politieauto nog pakken

(34) ik pak (*me*) het zelf

3.2 Experimenten

3.2.1 Deel I: plaatjes beschrijven aan een handpop

De resultaten van experiment deel I, het beschrijven van plaatjes aan een handpop, zijn in tabel 4 te zien. Bij geen enkele testzin werd door de proefpersonen *zich* geproduceerd. De antwoorden zijn uitgewerkt in bijlage 5A.

Tabel 4: Resultaten experiment I (plaatjes beschrijven aan een handpop), het aantal proefpersonen dat een vorm van het reflexief produceerde. Het aantal proefpersonen met een valide antwoord (dat wil zeggen, een antwoord dat de doelconstructie bevatte) staat achter de schuine streep.

	Aspectueel	Possessief	Ergatieve intransitief	Onpersoon- lijke passief
De jongen eet een appel	0/8			
Het meisje kamt haar haren		0/9		
De vaas breekt			0/9	
Het ijsje smelt			0/9	
Er wordt gewassen				0/7
Er wordt gelezen				0/5

3.2.2. Deel II: preferentie testen

De resultaten van het preferentietestje, deel II, zijn te zien in tabel 5. Er kozen twee proefpersonen voor de variant met *zich* in de aspectuele constructie en dat deden er drie bij de

possessieve constructie. Bij zowel de ergatieve intransitief als de onpersoonlijke passief-constructie werd nooit voor de *zich*-variant gekozen. De antwoorden zijn uitgewerkt in bijlage 5B.

Tabel 5: Resultaten experiment II (preferentietest), het aantal proefpersonen dat aangaf dat de constructie met *zich* beter is. Tussen haken staan cijfers die verwijzen naar de betreffende participanten zoals in bijlage 1.

	Aspectueel	Possessief	Ergatieve intransitief	Onpersoonlijke passief
De jongen smeert een boterham	2/10 (1,5)			
De vrouw wast haar haren		3/10 (3,8,9)		
De ballon knapt			0/10	
Er wordt gedanst				0/10

4. CONCLUSIE

Aan de hand van de resultaten zijn de volgende conclusies te trekken. De manifestatie van *zich* in de typisch Zuid-Limburgs Nederlandse constructies is niet beperkt tot de kinderen waarbij thuis een Limburgs dialect wordt gesproken. In de spontane spraak vind ik enkel in de transcripties van participanten 1 en 3 voorbeelden van *zich* die kenmerkend zijn voor het Zuid-Limburgs Nederlands. Participant 1 produceert en hoort, zoals in bijlage 1 te zien is, regelmatig het Zuid-Limburgs dialect. Bij participant 3 wordt de betreffende uiting door een vriendin gedaan waarvan na inlichtingen blijkt dat zij thuis voornamelijk Zuid-Limburgs dialect spreekt. In hoeverre men hier een conclusie uit kan trekken is te betwijfelen, gezien het lage aantal geproduceerde reflexieve anaforen. Wel is het opvallend dat bij de participanten waarbij enkel Nederlands gesproken wordt thuis, geen enkel voorkomen te vinden is van het reflexief in dialectconstructies.

In experiment deel I, het beschrijven van plaatjes aan een handpop, is geen enkele keer een reflexief geproduceerd. Het kan hierbij opgemerkt worden dat er wel gebruik werd gemaakt van andere markeerders die eenzelfde betekenisverschil aanduiden. Dat is te zien in voorbeelden (35-37). *op* is een markeerder voor de begrensdheid van een activiteit. Deze functie had ook vervuld kunnen worden door het aspectueel reflexief, zoals in (37). Er is geen betekenisverschil tussen de drie varianten.

(35) de jongen (eet) z'ne appel *op*

(36) de jongen eet de appel *op*

(37) de jongen eet *zich* een appel

In de preferentietest, experiment II, is enkele keren gekozen voor de variant met het reflexief. Dat dit gebeurt terwijl *zich* in deel I nergens voorkwam, is niet opmerkelijk. De proefpersonen kregen in deel II immers de keuze tussen beide varianten, terwijl er bij I geen sprake was van een keuze. Opmerkelijk is dat er bij de constructie aspectueel reflexief enkel voor de variant met *zich* gekozen werd door participanten waarbij in meer of mindere mate een Limburgs dialect gesproken wordt thuis. Bij de possessieve constructie is er juist sprake van een keuze voor het reflexief enkel door participanten die thuis Nederlands spreken en horen. In welk aspect hier een verklaring gezocht moet worden, is mij echter niet duidelijk.

Ik probeer antwoorden te geven op de reeds gestelde deelvragen:

I In welke mate komen de reflexiefconstructies voor in het dagelijkse taalgebruik van kinderen?

In de spontane spraak komen de reflexiefconstructies nauwelijks voor. Waar ik had verwacht dat uitgelokte spraak, en daarmee een specifieke context, meer reflexieven zou ontlokken dan er in de spontane spraak voorkwamen, is dit niet gebeurd. Naar verhouding wordt vaak naar de variant zonder *zich* gegrepen. De gebruikte methode bracht echter wel met zich mee dat de specifieke dialectconstructies getest werden en de mogelijkheden om *zich* te produceren dus volop aanwezig waren, in tegenstelling tot de spontane spraak. Om meer reflexieven uit te lokken zou in een vervolgonderzoek gebruik gemaakt kunnen worden van de factor aspect. Deze speelt immers in alle besproken *zich*-constructies een rol. Een verhaallijn met werkwoorden uit verschillende aspectuele klassen kan de basis vormen van een dergelijk experiment.

II Is er een onderscheid te zien in het gebruik van reflexieven tussen kinderen waarbij thuis (ook) Limburgs dialect wordt gesproken en kinderen in Limburg waarbij thuis enkel Standaard Nederlands wordt gesproken?

Ja, er is een subtiel verschil te zien. De voorkomens van het reflexief in de spontane spraak waren beperkt tot de participanten waarbij thuis in meer of mindere mate een Limburgs dialect wordt gesproken. In de experimenten was er een minder duidelijk verschil te zien tussen

beide groepen. De resultaten wijzen slechts op een trend, om mogelijk duidelijkere verschillen naar voren te brengen zal een grootschalig onderzoek nodig zijn. De verwachting is dat bij een groter aantal participanten met een thuisomgeving waar dialect wordt gesproken, een beter vergelijk gemaakt kan worden met de participanten waarbij thuis enkel Nederlands wordt gesproken.

III Is er een voorkeur te zien voor het wel of niet gebruiken van het reflexief in de genoemde constructies?

Aan de hand van de verkregen data kan ik op deze vraag helaas geen antwoord geven. De conversaties die volgden uit experiment III, de betekenisstest, wijzen echter op een betekenisverschil. Het reflexief kan dus niet te pas of te onpas weggelaten of gebruikt worden. Hierbij spelen eventuele lexicale markeerders zoals in (36) ook een rol. Om een beter inzicht te krijgen in de betekenis van de reflexieve elementen zal verder onderzoek verricht moeten worden. Een mogelijk vervolgonderzoek bespreekt de betekenisverschillen tussen het gebruik van de reflexieve anafoor en het gebruik van een lexicale markeerder. Daaruit kan een verklaring ontstaan voor het gebrek aan reflexieve anaforen in dit huidige onderzoek.

De gestelde hypothese met een lichte overtuiging bevestigd worden, met de kanttekening dat het een kleinschalig onderzoek betreft en de resultaten daarmee met enige nuancering beschouwd dienen te worden. De trend gaat echter in de verwachte richting: hoe meer dialectinvloeden, hoe positiever tegenover en hoe productiever wat betreft reflexieven in dialectconstructies. Het model van Myers-Scotton (2006) dat voorspelt dat Zuid-Limburgers die het dialect als Matrix Language, het reflexief zullen inbedden in hun Nederlands, lijkt dus een kern van waarheid te bevatten.

5. DISCUSSIE

In dit onderzoek lijkt het reflexief nog maar weinig voor te komen in het Zuid-Limburgs Nederlands. Uit Cornips (1994) bleek al dat de oudere generatie meer dialectverschijnselen vertoonde dan de jongere generatie. Nu, 18 jaar later, zou het kunnen dat daar langzamerhand een groter verschil in optreedt. Deze mogelijkheid acht ik onwaarschijnlijk, omdat ik het zelf in het dagelijkse leven nog regelmatig hoor. Verder onderzoek zal dus uit moeten wijzen tot welke contexten het gebruik zich beperkt en waarom. Er zijn nog enkele andere vragen die na dit onderzoek onbeantwoord blijven. Zo is het nog niet duidelijk of de participanten een bepaalde variant beter vinden omdat er betekenisverschil is, of dat het aan andere oorzaken te wijten is. Daarnaast is het, gezien de opzet van experiment deel I, de vraag of de proefpersonen de dialectconstructies met *zich* als goed Nederlands beschouwen. Kermit moest immers nieuwe

Nederlandse zinnestelsels leren, en gewoonlijk probeer je dialectinvloeden te vermijden als je iemand een taal wil leren. De kinderen vinden de Nederlandse variant met *zich* wellicht een soort dialectspraak, en hebben deze om die reden niet geproduceerd in experiment deel I. Het vermelden van 'Nederlands' kan de resultaten beïnvloeden en moet bij een vervolgonderzoek vermeden worden.

DANKWOORD

Hierbij wil ik prof. dr. Leonie Cornips (onderzoeker aan het Meertens Instituut) bedanken voor het delen van haar kennis op het gebied van het Zuid-Limburgs Nederlands. Mijn intuïtie wat betreft het dialect, als niet dialectspreekende maar wel opgegroeid in Zuid-Limburg, liet me soms in de steek. Leonie heeft me geholpen waar dat mogelijk was. Ook wil ik Natalia Davidson bedanken voor het maken van de tekeningen van experiment deel I en II. Als laatste maar zeker niet minst belangrijke, wil ik alle ouders en kinderen bedanken die hun privéleven ter beschikking stelden om dit onderzoek mogelijk te maken.

6. BIBLIOGRAFIE

- Boves, T. & Vousten, R. (1996). Thuistaal en schoolprestaties. In: R. van Hout & J. Kruijssen (Red.), *Taalvariëties. Toonzettingen en modulaties op een thema*. Dordrecht: Foris Publications, 23-28.
- Chien, Y. & Wexler, K. (1990). Children's knowledge of locality conditions in binding as evidence for the modularity of syntax and pragmatics. *Language Acquisition*, 1(3), 225-295.
- Cornips, L. (1994). *Syntactische variatie in het Algemeen Nederlands van Heerlen* (Doctoraalscriptie). Universiteit van Amsterdam.
- Cornips, L. & Espin, M. (2004). Aspectueel zich/se in het Maastrichts dialect en in het Spaans. *Taal en Tongval* 15-16, 87-102.
- Cornips, L. & Hulk, A. (1996). Ergative reflexives in Heerlen Dutch and French. *Studia Linguistica* 50(1), 1-21.
- Demuth, K. (1996). Collecting production data. In McDaniel, D., Mckee, C. & Cairns, H.S. (Red.), *Methods for assessing children's syntax* (pp. 3-22). Cambridge: MIT Press.
- Driessen, G. & Withagen, V. (1998). Taalvariëtie en onderwijsprestaties van autochtone basisschoolleerlingen. *Taal en Tongval* 50(1), 2-24.
- Eisenbeiss, S. (2010). Production methods in language acquisition research. In Blom, E. & Unsworth, S. (Red.), *Experimental methods in language acquisition research* (pp. 11-34). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Geurts, B. (2004). Weak and strong reflexives in Dutch. In P. Schlenker & E. Keenan (Red.), *Proceedings of the ESSLLI workshop on semantic approaches to binding theory*.
- Jungbluth, P. & Rodigas, E. (2011). *Kleuter in Zuid-Limburg: hoe staan de kansen?* Moelejaan nulmeting, Maastricht University.
- Kroon, S. & Vallen, T. (2004). *Dialect en school in Limburg*. Amsterdam: Aksant Academic Publishers.

- Leijen, F. (2011). *Streektaalbeleid in Nederland* (Masterscriptie). Universiteit van Utrecht.
- Myers-Scotton, C. (2006). *Multiple voices: an introduction to bilingualism*. Malden: Blackwell Publishing.
- Paumen, J. (1997). *OALT in de praktijk. Een studie naar het beleid en de invoering van onderwijs in allochtone levende talen in de gemeente Heerlen* (Doctoraalscriptie). Katholieke Universiteit Brabant.
- Thornton, R. (1996). Elicited production. In McDaniel, D., Mckee, C. & Cairns, H.S. (Red.), *Methods for assessing children's syntax* (pp. 3-22). Cambridge: MIT Press.
- Unaccusative verb (z.d.). In J. Kerstens, E. Ruys & J. Zwarts (Red.), *The lexicon of linguistics*. Geraadpleegd op 9 juni 2012, van <http://www.library.uu.nl/>
- Vat, J. (1980). Zich en zichzelf. *Linguistics in the Netherlands 1980*, 127-138.
- Verrips, M. (1996). *Potatoes must peel: the acquisition of the Dutch passive*. Den Haag: Holland Academic Graphics.